

Grupa autora

**SAMOUPRAVNO ORGANIZIRANJE
POLJOPRIVREDNIH STANICA I STRUČNIH POLJOPRIVREDNIH
SLUŽBI U ORGANIZACIJAMA UDRUŽENOG RADA POLJOPRIVREDNO-
PREHRAMBENOG KOMPLEKSA U SR HRVATSKOJ KAO SLUŽBE OD
POSEBNOG DRUŠTVENOG INTERESA**

**POLJOPRIVREDNE STANICE I STRUČNE POLJOPRIVREDNE SLUŽBE U
FUNKCIJI PROIZVODNJE HRANE U UDRUŽENOM RADU**

I U V O D

Prirodni uvjeti u našoj zemlji, a posebno u SR Hrvatskoj, pogoduju proizvodnji raznolikog asortimana ljudske hrane. Nizinski, brdsko-planinski i mediteranski dijelovi teritorija SR Hrvatske potencijalno su izvanredni resursi za intenzivnu proizvodnju hrane.

Proizvođači hrane u razvijenim dijelovima svijeta proizvode po jednom aktivnom poljoprivredniku hrane za više od 20 ljudi. Aktivni poljoprivrednik u našoj zemlji ne proizvodi dovoljno hrane ni za 5 potrošača.

Primjenom postojećeg znanja u proizvodnji i potrošnji hrane može se u nas proizvesti sigurno daleko više hrane od naših potreba. Posebno se može osigurati stopa rasta godišnje proizvodnje od 8% na društvenim gospodarstvima i 3% na individualnim udruženim i neudruženim gospodarstvima, ali uz uvjet bolje samoupravne organiziranosti u udruženom radu.

Sadašnje stanje u proizvodnji hrane obilježava činjenica da se na uskom prostoru društvenog sektora i malog broja individualnih domaćinstava postižu visoki prinosi a da se na više od 60% proizvodnih kapaciteta Hrvatske zaostaje u primjeni znanosti kako u proizvodnji tako i organizaciji.

Postojeće stanje organiziranosti individualnih domaćinstava i stručne službe za njih ne obećava realizaciju donijetog srednjeročnog razvoja proizvodnje hrane. Umjesto da se napreduje u povećanju društvenih površina i društveno-organizirane proizvodnje na individualnim površinama stagnira se već više godina. Posebno se zaostaje u razvoju stočarske proizvodnje zasnovane na industrijskim procesima. Opaža se k tome samozadovoljstvo u postignutim rezultatima nekih ratarskih kultura, koje su bile favorizirane sistematskim mjerama na štetu širokog asortimana moguće proizvodnje u ratarskom, povrtlarskom i stočarskom dijelu prerade hrane.

Dugoročnim planom razvoja do 1985. godine u SR Hrvatskoj će biti svega oko 20% čistih poljoprivrednih domaćinstava od poljoprivrednih domaćinstava, a društvene površine bi se uvećale za oko 150.000 ha. Društveno organizirana proizvodnja na suvremenim osnovama odvijala bi se na tim kapacitetima a manje na mješovitim gospodarstvima.

Preduvjet osiguranja bržeg rasta proizvodnje hrane je upravo u proširenju društvenih površina i bržem povećanju specijaliziranih robnih proizvođača individualnog sektora udruženog u zadruge ili druge oblike udruživanja.

Preorijentacija i specijalizacija individualnih domaćinstava može se postići prije svega udruživanjem istih na suvremene procese društvenog sektora poljoprivrede, prehrambene industrije i potrošačkih središta a što je bez organiziranosti tih gospodarstava po ZUR-u i bez organizirane stručne poljoprivredne službe kao organizacije od posebnog društvenog interesa u funkciji udruženih proizvođača nerealno očekivati.

Društveni sektor poljoprivrede je nadmašio najrazvijenije zemlje svijeta po prinosima onim momentom kada je i gdje je uz adekvatnu agrarnu politiku i materijalna ulaganja osigurao kvalitetan stručni kadar za primjenu znanosti u praksu.

Poznati su uspjesi i na individualnom sektoru u Hrvatskoj između 1955. i 1957. godine kada je godišnje stopa rasta dosegla 17% na društvenom i 8% na privatnom sektoru. U to vrijeme je za 2000 zadruga djelovalo čak 89 poljoprivrednih stanica s najkvalitetnijim kadrom iz zemlje i svijeta. Uvedene su svjesne metode primjene znanosti i organiziranosti proizvođača. Činjenica je doduše, da se u to vrijeme pošlo s niske proizvodne osnove, ali je bio visok nivo organiziranosti. Tim više je danas s višom proizvodnom osnovom po jedinici površine ili kapaciteta potreban viši stupanj organiziranosti stručne službe za primjenu znanosti. Uz zadruge su djelovali poslovni savezi i zadružni savezi po regijama i republikama.

Danas u 105 komuna SRH i 631 radnih organizacija sa 1084 OOUR-a u poljoprivredno-prehrambenom kompleksu djeluje svega 17 organiziranih poljoprivrednih stanica koje svoj dohodak ne ostvaruju samo iz rada za primjenu znanosti već iz različitih poslovnih zahvata.

Sadašnje stanje organiziranosti užeg dijela poljoprivredne službe je krajnje nezadovoljavajuće i to na svim nivoima. Od 4.200 poljoprivrednih stručnjaka (inženjera i tehničara) samo ih 360 ili 8,8% radi u zadrugama ili drugim radnim organizacijama za rad u seoskim sredinama. U poljoprivrednim stanicama radi svega 98 ili 2,4% poljoprivrednih stručnjaka. Uz ovaj broj radi još oko 600 stručnjaka indirektno u sferi prerade ili trgovine.

Moramo imati u vidu činjenicu da će još 1985. i dalje individualna gospodarstva proizvoditi od ukupnih količina 89% mlijeka, 93% krumpira, 74% povrća, 77% grožđa i 65% mesa. Najveći dio ove proizvodnje su tržišni viškovi, ako se ne računa da je proizvodnja za vlastitu prehranu individualnih poljoprivrednika indirektno tržišni višak. Takvo prisustvo individualnih domaćinstava s 83% obradivog zemljišta i 90% osnovnog stočnog fonda dovoljno govori o ozbiljnosti problema udruživanja rada i sredstava individualnih domaćinstava a posebno o problemu samoupravne organizacije poljoprivrednih stanica, razvojnih stručnih službi i stručnih radnika u funkciji udruženih individualnih poljoprivrednika u njihove asocijacije.

Realizaciju postavljenih ciljeva je moguće postići ako se stručna poljoprivredna služba u SRH organizira na ZUR-u.

II SAMOUPRAVNA ORGANIZACIJA POLJOPRIVREDNIH STANICA I STRUČNIH POLJOPRIVREDNIH SLUŽBI KAO SLUŽBI OD OPĆEG DRUŠTVENOG INTERESA

Pod poljoprivrednom službom u širem smislu podrazumijeva se: obrazovanje, znanstveni rad, primjena znanosti, stručna služba prehrambene industrije, industrije repromaterijala i opreme, komora, zadružnih saveza, poslovnih zajednica, poljoprivrednih i veterinarskih stanica te razvojne službe kombinata i stručnih radnika u zadrugama ili OOUR.

Poljoprivrednu službu za primjenu znanosti u užem smislu čine:

1. Stručni radnik — agronom i veterinar — u zadruzi ili OOUR-u, kao polazna osnova stručne poljoprivredne službe.
2. Stručna služba kao Radna zajednica ili OOUR u zadružnom ili poljoprivrednom kombinatu, odnosno u OOUR-u ili SOOUR-u ili poslovnoj zajednici.
3. Poljoprivredna i veterinarska stanica na teritoriji jedne ili više općina kao radna organizacija od opće društvenog interesa.
4. Poljoprivredna služba na nivou republike kao asocijacija poljoprivrednih stanica i drugih stručnih poljoprivrednih službi.

Različitost u uvjetima proizvodnje, posjedovnoj strukturi, organiziranosti ili neorganiziranosti nosioca proizvodnje, prerade i prometa hranom, raznolikost u visini dohotka po glavi stanovnika između pojedinih regija u SRH, odnosno razvijena ili nerazvijena seoska sredina uvjetuje fleksibilnost u obliku organizacije stručne poljoprivredne službe u SRH. Bitna je spoznaja da za čitavu teritoriju SRH moramo organizirati stručnu službu, ako želimo ostaviti postavljene ciljeve u proizvodnji hrane.

Različite okolnosti proizvodnje ipak traže jedinstvenu poljoprivrednu službu po funkcijama za udruženi rad.

Funkcije stručne poljoprivredne službe trebaju biti slijedeće:

1. Primjena znanosti iz biologije, tehnologije, tehnike, organizacije, ekonomije na osnovi suvremenih rješenja u nas i svijetu.
2. Rad na selekciji i introdukciji u poljoprivredi.
3. Rad na usmjerenom obrazovanju poljoprivrednika u procesu rada i za rad.
4. Rad na inspekcijskim poslovima i službi kontrole kvalitete s prenošenjem tih funkcija od upravne vlasti na stanice.
5. Rad na vlastitom organiziranju proizvođača u OOUR-a službe te vlastitoj specijaliziranoj proizvodnji.

Prema obavljanju funkcija za udruženi rad stručne službe i poljoprivredne stanice trebale bi stjecati i raspoređivati dohodak a to znači da bi se dohodak ostvarivao iz više izvora i to:

1. Na osnovi dugoročnih sporazuma ili ugovora organizacijama udruženog rada i zadrugama za direktan rad na izvršenju plana proizvodnje i dohotka.
2. Na osnovi slobodne razmjene rada sa SIZ-ovima za unapređenje poljoprivrede, SIZ-ovima za usmjeravanje obrazovanja, SIZ-ovima za znanstveni rad, Samoupravnim fondovima za nerazvijena područja, stočarstvo, vinogradarstvo, duhan, te udruženim sredstvima poslovnih zajednica za razvojni rad.
3. Radom u izvršenju funkcija inspekcijske službe i kontrole kvalitete na bazi cjenika utvrđenih i donesenih po organima društveno političkih zajednica.
4. Neposrednim organiziranjem proizvođača ili vlastitom specijaliziranom proizvodnjom.
5. Učešćem u programima rada za nerazvijene zemlje svijeta, ali putem svoje asocijacije na nivou republike.

Navedene funkcije poljoprivredne službe u SRH obavljale bi se putem tri osnovna oblika organiziranja po ZUR-u i to:

1. Stručni radnici — agronomi, veterinari, ekonomisti, pravnici ili sociolozi u zadrugi ili OOUR-u individualnih proizvođača osnovica su za trajno i efikasno prenošenje bioloških, tehničkih ili društveno-ekonomskih znanosti u praksu. Osnovna težnja svih aktivnosti nosioca društveno-organizirane proizvodnje treba biti usmjerena na to da u svakoj zadrugi ili OOUR-u mora udružiti rad stručni radnik. Kod toga treba posebno koristiti Zakon o pripravnicima. Treba težiti da inokosni organ bude u načelu stručni radnik. Kako najveći broj zadruga i OOUR-a nema stručnjaka a ni prilika za rad i život stručnjaka u seoskim sredinama a najveći dio teritorija SRH nema ni zadruga ni OOUR-a individualnih proizvođača, to je u interesu seoskih sredina i društva u cjelini da se na teritoriju jedne ili više općina organizira poljoprivredna stanica kao radna organizacija od posebnog društvenog interesa.
2. Poljoprivredna stanica na teritoriju jedne ili više općina.

Na teritoriju jedne ili više općina gdje nema organizirane stručne poljoprivredne službe ili gdje postoji poljoprivredna stanica a koja nije u funkciji udruženog rada individualnih poljoprivrednika već zarađuje dohodak u svakovrsnim poslovnim zahvatima trebalo bi odmah pristupiti osnivanju SIZ-ova za unapređenje poljoprivrede. SIZ-ovi jedne ili više općina donose planove razvoja proizvodnje i potrošnje hrane te utvrđuju i donose financijske planove za rad stručne poljoprivredne službe na teritoriju djelovanja SIZ-a. To može biti i poljoprivredna i veterinarska stanica kao radna organizacija od općedruštvenog interesa. Potpisnici Samoupravnog sporazuma o osnivanju SIZ-a za unapređenje poljoprivredne službe trebali bi biti svi učesnici u proizvodnji, preradi i prometu hranom na teritoriji osnivanja SIZ-a kao i šire. Programi rada i sredstava SIZ-a su najrealnija osnova za bolji rad sadašnjih poljoprivrednih stanica, ali prije

svega za osnivanje novih poljoprivrednih stanica. Poljoprivredna stanica sa SIZ-om slobodnom razmjenom rada ostvaruje veći ili manji dio dohotka a zavisno prema razvijenosti nosioca društveno-organizirane proizvodnje na teritoriji djelovanja SIZ-a. Iz sredstava SIZ-a bi se trebao udruživanjem SIZ-ova osiguravati i dio dohotka za rad republičke poslovne zajednice stručne poljoprivredne službe Hrvatske.

Više od 65% općina u SRH nema uvjeta da bez osnivanja SIZ-a za unapređenje poljoprivrede organizira adekvatnu poljoprivrednu službu, jer nema takav nivo organiziranosti udruženog rada koji bi osigurao dohodak za službu samo iz proizvodne suradnje.

Na toj bi se osnovi trebalo osnovati najmanje 60 poljoprivrednih stanica u SRH, uključujući i postojećih 17. Iz sredstava SIZ-ova bi trebalo namjenski osigurati dio dohotka stručnih radnika u zadruzi ili OOUR-u a prije svega onih u osnivanju i na nerazvijenom području.

3. Stručna poljoprivredna služba u organizacijama udruženog rada i zadrugama

Razvijeni nosioci društveno-organizirane i ugovorene proizvodnje sa zadrugama ili OOUR-a individualnih proizvođača u mogućnosti su i dužni su da odmah priđu osnivanju stručne poljoprivredne službe za rad u seoskim sredinama.

Osnivači takvih službi moraju biti prije svega nosioci faze prerade i prometa hranom a ne samo organizacije primar. proizvodnje.

Stručne poljoprivredne službe se mogu po ZUR-u organizirati unutar radnih organizacija u dva oblika:

- a) Kao radna zajednica u Zajedničkim službama zadržanih ili poljoprivrednih kombinata, OOUR-ima individualnih proizvođača i radnika, SOUR-ima ili poslovnim zajednicama zadruga i OOUR-a individualnih proizvođača.
- b) Kao OOUR u okviru kombinata, OOUR-a ili OOUR u okviru SOUR-a ili Poslovne zajednice i radne zajednice.

4. Poljoprivredna služba na nivou Republike

Poljoprivredni centar Hrvatske, koji je nastavio rad bivšeg Udruženja poljoprivrednih stanica Hrvatske i Republičkog selekcijskog centra, treba da se organizira tako da bude u funkciji asocijacije poljoprivrednih stanica i stručnih poljoprivrednih službi Hrvatske. Novoosnovana Poslovna zajednica poljoprivrednih stanica i stručnih poljoprivrednih službi utvrdit će SAS-om status, odnos i zadatke PCH kao njene RZ.

Sve pripreme oko osnivanja Poslovne zajednice poljoprivredne službe Hrvatske i odnos PCH prema zajednici izvršit će inicijativni odbor u koji ulaze predstavnici postojećih stanica, stručnih poljoprivrednih službi kombinata, prehrambene industrije, zadrugnog saveza, privredne komore i PCH uz punu koordinaciju s društveno-političkim organizacijama SR Hrvatske zaduženim za agrarna pitanja.

Poslovna zajednica bi trebala biti posebnim Samoupravnim sporazumima vezana na Poslovne zajednice pojedinih repocjelina u zemlji i institucija za rad sa zemljama u razvoju.

Poslovne zajednice po repocjelinama na nivou SR Hrvatske će udruživati sredstva i za rad stručne poljoprivredne službe SRH, za stručne provedbe njihovih programa razvoja i izvršenja planskih zadataka.

U cilju što efikasnije provedbe ovog izvedbenog projekta posebno će se angažirati:

1. Savjet za poljoprivredu i selo RK SSRH SRH i Republički sekretarijat za poljoprivredu na osnivanju SIZ-ova a za unapređenje poljoprivrede u svim općinama gdje nema razvijenog nosioca društveno-organizirane i ugovorene proizvodnje kao i posebne uprave za poljoprivrednu službu sličnu onoj za veterinarsku upravu.
2. Zadrružni savez Hrvatske i Privredna komora Hrvatske u aktivnom sudjelovanju sa kadrovima Poljoprivrednog centra Hrvatske na osnivanju radnih zajednica ili OOUR-a, odnosno poljoprivrednih stanica, gdje se osnivaju SIZ-ovi za unapređenje poljoprivrede, treba izbjegavati tendenciju da se SIZ-ovi pretvore u stručnu službu.

Poslovna zajednica poljoprivredne službe Hrvatske trebala bi biti nosilac stručne djelatnosti i organizacija stručnih poljoprivrednih službi poljoprivrednih stanica i stručnih radnika. Putem poslovne zajednice djelovali bi fakulteti i instituti kao i službe industrije, trgovine, upravne vlasti, SIZ-ovi obrazovanja, znanosti i Samoupravnih fondova.

Poslovna zajednica radi u ime i za račun članica osnivača.

Ona bi ostvarivala svoj dohodak na istim osnovama kao i poljoprivredna stanica a to znači iz obavljanja funkcija u direktnom ugovaranju u ime i za račun članica, slobodnom razmjenom rada za izvršenje ciljeva koji će biti donijeti Društvenim dogovorom agroindustrijskog kompleksa SRH te Samoupravnim sporazumima repocjelina ili teritorija.

Putem Poslovne zajednice moglo bi se regrutirati najveći broj stručnjaka za izvršenje ugovorenih programa rada u nerazvijenim zemljama svijeta.

Svjesnom koordinacijom Poslovna zajednica stručnih poljoprivrednih službi organizacija udruženog rada, zadruga i poljoprivrednih stanica doprinijela bi da se doneseni planovi razvoja u proizvodnji i potrošnji hrane realiziraju.